

מפיק מרגליות

על פרשת השבוע והדף היומי פרשת שמות

העלון יוצא לאור ע"י מוסדות 'קרן אורה' כרמיאל

בראשות המרא דאתרא הרה"ג רבי

אברהם צבי מרגלית שליט"א

כולל אברכים - מרכזי נוסד בשנת תשנ"ד

ישיבת "קרן אורה" אם הישיבות בכרמיאל נוסדה בשנת תשמ"ט

"מפעל המסכתות העולמי" נוסד בשנת תשמ"ג

"בית מדרש נודד" בישובי הגליל

מועדוני נוער

"הדף היומי" נוסד בשנת תשמ"ג

מכון לפרסומים תורניים

בית מדרש "אבי עזרי"

בית מדרש "בר קפרא" "ישיבה על קברו"

כולל ערב בביהכ"ס "ירונו אחים"

תיכון לבנות "נוה חוה"

מדרשת נשים

כנסים וימי עיון

בית מל"י ספריה ופעילות חברתית

פעילות קירוב רחוקים

ביקורי בית

עזרה ותמיכה במשפחות נזקקות

חלוקת והפצת דיסקים תורניים בארץ ובעולם

גליון מס' 1
פרשת שמות תש"פ
זמני השבת
16:27 כניסת השבת
17:38 מוצאי שבת
18:09 רבינו תם

ניתן להוסיף ולומר דבר שהינו תוכחת מוסר לכל אחד ואחד מאיתנו. לפעמים אדם נקלע למציאות קשה. כדאי אז ליישם את מאמר חז"ל, "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש". דווקא אותה מציאות קשה, יכולה להיות המקפצה של האדם בעבודת ה'. זה "ויהי בימים ההם". דווקא אותם ימים קשים, הם שהביאו את משה לאן שהביאו. מכאן אותה מציאות נוראה ובלתי נסבלת מבחינתו, פעל משה במסירות נפש עבור אחיו, וכך, שנים רבות לאחר מכן, נעשה למנהיגו של עם ישראל.

הגמרא [מגילה י ב] אומרת שכל מקום שנאמר בו "ויהי בימי", אינו אלא לשון צער. אומר האלשי"ך, "הנה אומרנו 'ויהי בימים ההם' הוא מיותר, כי מי לא ידע כי בימים ההם היה גדל. אך הנה ידענו, כי בכל מקום שנאמר 'ויהי' הוא צרה. ובזה נבא אל הענין. והוא, כי בא ללמדנו, כי איש מישראל שעולה לגדולה בזמן שכל ישראל בצרה, אין ראוי לו לומר 'שלום עליך נפשי', רק להיות עמהם בצרה. וזה יאמר, הנה 'ויהי', שהוא אינו צורה, היה בימים ההם. ואז 'יגדל משה', שעלה לגדולה, בן בת המלך וגדול בבית המלכות. ולא יאות לו להיות פורש מצרתם, על כן 'יוצא אל אחיו וירא בסבלותם', רואה ומצטער בצרתם, וירא איש עברי מכה וכו'".

מי שהביט באותו זמן במבט קצר וצר על פעולותיו של משה, ודאי אמר, איזה 'נעבך'. איזה מסכן ואומלל האיש הזה. בהינף יד אחד סתם את הגולל על הקריירה המזהירה שציפתה לו. לפי חלק מהדעות היה אז משה בן עשרים. בפעם הבאה שאנו פוגשים אותו היה בן שמונים!

שישים שנה נעלם מעיני הבריות. ברח מפרעה, הסתתר במדבריות, במערות ובנקיקי הסלעים. שישים השנים היפות ביותר, השנים בהן נושאים אשה, בונים בית, מגדלים ילדים ונכדים, את השנים הללו בילה משה הרחק ממשפחתו ומעמו. מנותק מסביבתו הטבעית החמה. הקרוב את כל ההווה והעתיד למען כלי ישראל. מי שפגשו בגיל שבעים ודאי נדו בו ברחמים מרובים. מסכן. הפסיד את כל חייו. מה כבר יכול לצאת ממנו.

אבל, בגיל שמונים חלה תפנית דרמטית ומדהימה. הקב"ה מתגלה אל משה בסנה. ממנה אותו כשלוחו לעמוד לפני פרעה. הוא מוציא את ישראל ממצרים. מוביל אותם אל הר סיני. עולה להר ארבעים יום וארבעים לילה. מקבל את התורה. מצעיד את עם ישראל אל גבולות הארץ המובטחת. להפי אנד' היה כה שונה מהתחזיות הקודרות שצפו למשה כל אלו שראו את קורותיו.

זהו הסוד. אדם המוסר נפשו עבור הזולת, גם אם כרגע נראה שהפסיד, בסופו של דבר מצפה לו שכר עצום. הוא האדם השלם.

[מתוך הספר 'מפיק מרגליות']

על הפרשה המרא דאתרא הרה"ג רבי אברהם צבי מרגלית שליט"א

גדולתו של משה היתה בכך שראה בסבלותם של אחיו "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם", שמות ב יא לפני מספר שנים, כששהיתי בארה"ב, השתתפתי בלווייתו של אחד ממנהיגי היהדות החרדית, נשיא אגודת ישראל באמריקה, הרב משה שרר ז"ל. אמר אחד המספידים, "ויהי בימים הרבים ההם ויגדל משה". במה גדל? אומר התפארת שלמה, גדל ב'יוצא אל אחיו וירא בסבלותם'. הגדלות נמדדת בכך שראוי את סבלו של הזולת.

לגבי משה התופעה היתה מופלאה. מדובר בילד שגדל כנסיך מפונק בארמון פרעה. לא חסר לו דבר. הוא רואה את אחיו בסבלותם. יכול היה להתעלם מכך ולהמשיך בחיי התענוגות שלו. אך הוא אינו מהסס לרע, בוחר לסייע להם. בכך סיכן את המשך הקריירה שלו, ובסופו של דבר אף את חייו.

הרמב"ם ב'מורה נבוכים' כותב, ישנן תכונות גופניות טבעיות שאין בכוחו של האדם לשלוט בהן. כשהאדם עייף - הוא מפקח. כשהוא עייף ביותר - נרדם. הוא ממש לא רוצה לישון עכשיו, אבל הגוף דורש את שלו. ישנם מנגנונים טבעיים שאי אפשר להתמודד איתם. כאשר קר, חייבים להתכרבל. כשחם - חייבים להסיר בגדים. כשהאדם רעב, הוא מוכרח לאכול. צמא, חייב לשתות. אלו תכונות טבעיות שטבע הבורא יתברך, ואין הם תלויים ברצונותיו של האדם.

אומר הרמב"ם, כך גם בענייני הנפש. ישנן תכונות הפועלות באופן אוטומטי. אדם רוחני אינו מסוגל להביט על עוולה בשוויון נפש ולא לעשות דבר. הוא חייב לפעול. משה לא חשב על התוצאות של פעולותיו. חש שהוא חייב לפעול אל מול העוולה המתרחשת למול עיניו. בפרט על פי מה שכתב ההעמק דבר, "וירא בסבלותם. הסתכל הרבה באופן הסבלה, שהיה לא לתכלית עבודת המלך, כי אם לענותם". דהיינו, המצרים לא העבידו את ישראל לתכלית כלשהי, אלא בדווקא, כדי לצערם ולענותם. כך כתב גם בהמשך, "מכה איש עברי. הכהו לא בשביל איזה עצלות וכדומה, אלא בשביל שהוא עברי".

הכרתי יהודי יקר ניצול שואה. הוא סיפר שהנאצים האוררים ימ"ש נתנו בידם חביות נקובות בתחתיתם והורו להם להביא מים מהנהר אל המחנה. כך הלכו הלך ושוב כל היום. שאבו מים, בדרך כל המים נזלו דרך הנקב, חזרו למלא שוב, וחוזר חלילה. רשעות גרידא, ללא תכלית וללא מטרה.

משה ראה שהמצרים מעבידים את ישראל רק כדי להצר ולהציק להם. רשעות נוראה. הדבר צרם לו מאוד ולא נתן לו מנוח.

אדם גדול נמדד בראייתו את הזולת. עד כמה הוא מבחין בסבלו של השני. אין הוא מתבצר בביתו, אינו יושב במגדל השן ומביט על האחרים מלמעלה למטה.

מעשה רב

אדאג לכל צרכיכם. אבל, בקשה אחת לי אליך, הרשה נא לי לשלוח את הילד לתלמוד תורה. אני אדאג כמובן לתשלום לתלמוד. האב הסיים בחפץ לב. לא ידוע כמה זמן שהו האב ובנו בבית המגיד. מה שכן ידוע, אותו ילד עלה ונתעלה, גדל בתורה ויראת שמים, הלא הוא רבי שלמה קלוגר זצ"ל, איש צדיק וקדוש, תלמיד חכם עצום, מחבר ספרים רבים וחשובים המפארים את ארון הספרים של כל יהודי. הכל בזכות מעשה פשוט כל כך. מעט תשומת לב, הזמנה לסעודה. פעולה קטנה ופשוטה זו זיכתה את כלי ישראל בגאון וקדוש, בספרים נפלאים. לולא פנייתו זו של המגיד, יכול היה הילד להיות שוליא דנגרי. זו היתה עבורו פסגת ההצלחה במצבו. אז, מעשה קטן יכול לפעול גדולות ונצורות!

[מתוך הספר 'מפיק מרגליות']

פעם הלך המגיד מדובנא ברחובה של עיר. ראה יהודי מבוגר, עיוור, לבוש בלואים, כאשר נער קטן אוחז בידו ומנהיגו. נתמלא המגיד רחמים וחמלה. ניגש ושאל את הילד, מיהו האיש שאתה מוליך? אמר, זהו אבי. המשך המגיד, אם יורשה לי לשאול, לאן אתם הולכים? ענה הנער, עניים מרודים אנו. אין בביתנו כל. מוליך אני את אבי לבית התמחוי, שם יוכל לאכול מאכל שלם ולהיותו את נפשו.

מהשיחה הקצרה הבין המגיד שמדובר בילד חכם ונבון, אשר עתידו לפניו. אמר לאב, אנא מכם, בואו אל ביתי, אצלי תאכלו סעודה דשנה ומשביעה. ואכן כך היה. המגיד אירח אותם כיאות, האכילם והשקם, ואף שיכנע אותם להישאר בביתו ככל אשר יחפצו.

לאחר כמה ימים אמר המגיד לאב, אתן לכם קורת גג מכובדת, שלש סעודות ביום,

על הפרשה ועל הדף

הרה"ג רבי מאיר מרגלית שליט"א, מחבר ספר 'מאיר נתיבים'

"ואלה שמו"ת – שנים מקרא ואחד תרגום"

'ואלה שמות בני ישראל' כתב בעל הטורים נוטריקון 'אדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם' עכ"ל, ונכעין זה בפמ"ג סימן רפה' משב"ז סק"א].

יש לבאר על מה ראו חז"ל לרמוז חשיבות אמירת 'שנים מקרא ואחד תרגום' דוקא כאן בפסוק זה בריש חומש שמות.

מחלוקת רש"י והרא"ש בד"ן פסוקים שאין עליהם תרגום

בגמ' ברכות ח. 'לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבון, ופרש"י רש"י ההידוש בעטרות ודיבון שאפילו 'שאיין בהם תרגום' מ"מ יקראם ג' פעמים.

והרא"ש [ס"ח] תמה על פרש"י דהא מצינו עוד פסוקים בתורה שאין בהם תרגום אונקלוס כגון בריש פרשתנו [שמות א' ב'] 'ראובן שמעון לוי ויהודה' ומדוע הביאה הגמ' דוקא 'עטרות ודיבון', ות"י הרא"ש ד'עטרות ודיבון' יש עליהם תרגום ירושלמי וההידוש בהם דאף שאינם צריכים כ"כ תרגום שהרי מובנים דיו, מ"מ אם יש תרגום או פירוש אחר עליהם חייב לקרותו, ולשיטתו אף יכול לקיים המצוה בכל פירוש אחר [רש"י על התורה וכדו'] ולא דוקא בתרגום, ובאם אין פירוש או תרגום כלל, קורא ב' פעמים בלבד.

נמצא דנחלקו רש"י והרא"ש בתרתי אמה נחשב פסוק שאין עליו תרגום דלרש"י כל שאין עליו תרגום אונקלוס, ולרא"ש כל שאין עליו תרגום או כל פירוש אחר בבאופן שאין תרגום לרש"י יקרא מקרא ג' פעמים ולרא"ש יקרא מקרא ב' פעמים בלבד.

תרגום אונקלוס – תורה שניתנה למשה מסיני או ביאור ברוח הקודש

יש לתלות מחלוקתם במחלוקת נוספת בין רש"י לרא"ש, דפליגי במקורו של התרגום אונקלוס, דבגמ' במגילה ג. אמרינן 'דשכחום וחרזו וייסודום' ולא נתבאר שם מתי ניתן לראשונה, וברש"י בקידושין כתב [מט: ד"ה 'הרי'] 'שאונקלוס כשהוסיף לא מדעתו הוסיף שהרי בסיני ניתן אלא שנשתכח וחרז וייסודו עכ"ל, [ועי' פסחים פו: רד"ה 'ת"ל'].

אמנם הרא"ש כתב [מגילה פ"ג ס"ו] דמעלתו של התרגום אונקלוס שניתקן ברוח הקודש, ולא כתב כרש"י כיון שניתן למשה בסיני, וכן הוא בשלטי גבורים [מגילה פ"ד בשם הרי"א] דתיקונוהו אנשי כנה"ג. ובמחלוקת זו כבר דשו האחרונים בשו"ת הרמ"א [נקד-קל' הרמ"א ומהר"ש פאדוה]. [אמנם לכו"ע לשון ארמית חשובה היא, ובתוס' ב"ק פג. ד"ה 'לשון סורסי' מהמדרש [בראשית עד'] 'אל יהי לשון סורסי קל בעיניך שהרי בתורה נביאים כתובים חלק לו הכתוב כבוד 'גר סהודתא וכו'].

מחלוקת רש"י והרא"ש בשמו"ת לשיטתייהו אם תרגום אונקלוס ניתן למשה מסיני או ביאור ברוה"ק

והנה, יש לחקור במצות שמו"ת, האם החיוב הוא לקרות הפרשה ב' פעמים ובפעם השלישית 'ביאור על המקרא' וממילא יכול לקרוא כל תרגום או מפרש ממפרשי התורה, או דהחיוב הוא לקרות הפרשה ג' פעמים אלא דשתי הפעמים הראשונות קורא את התורה כפשוטה ובפעם השלישית קורא 'מקרא מבואר' והיינו תרגום אונקלוס שהיא תורה שניתנה בסיני כשהיא מבוארת.

ונמצא דלשיטתייהו אזלי, דלרש"י דס"ל שהתרגום אונקלוס הינו 'מקרא מבואר' שניתן מסיני, נמצא דחיוב אמירת שמו"ת הוא קריאת המקרא ג' פעמים אלא דבפעם השלישית קורא את 'המקרא המבואר' דהיינו תרגום אונקלוס, ולכן ס"ל לרש"י דאם אין תרגום אונקלוס יקרא מקרא ג' פעמים ולא תרגום ירושלמי או פרש"י שהרי הם אינם 'מקרא מבואר' אלא פירוש בעלמא, משא"כ הרא"ש לשיטתו שהתרגום הוא פירוש על המקרא שניתן ברוה"ק, נמצא דחיוב שמו"ת הוא קריאת המקרא ב' פעמים ובפעם השלישית פירוש על המקרא, וע"כ כשאין תרגום אונקלוס יקרא לכה"פ תרגום אחר או פרש"י, ובלא זה כשאין תרגום או

פרש"י, אין צורך לקרוא ג' פעמים אלא יקרא המקרא ב' פעמים בלבד. אחר הדברים האלה מצאתי כן ב'מטה משה' [ס'י' תסד', והובא בפמ"ג לעיל סק"ב] וז"ל 'ושמעת' הטעם למה צריך להשלים פרשיות, כנגד התורה שניתנה שלש פעמים פעם ראשונה בהר סיני שניה באוהל מועד שלישית באר היטב, משום הכי אנו קוראים כל פסוק שני פעמים והשלישי תרגום כנגד באר היטב עכ"ל, והרי ברור מללו כמו שביארנו לעיל בשיטת רש"י דחיוב שמו"ת הוא אמירת המקרא ג' פעמים, אלא דהמקרא בפעם השלישית הוא סוג נוסף של מקרא והיינו 'מקרא מבואר' -תרגום אונקלוס שניתן מסיני.

ע"פ שיטת הטור בסימן רפה' יבוארו דבריו בפירושו על התורה

והנה, הטור בסי' רפה' פסק כאביו הרא"ש דפסוק שאין עליו תרגום אונקלוס קוראו תרגום ירושלמי ואם אין כלל תרגום יקראנו ב' פעמים בלבד, וכן יכול לקרוא פרש"י במקום התרגום, וכמו שביארנו לעיל דחיוב קריאת שמו"ת הוא ב' פעמים מקרא ופעם שלישית פירוש ו'ביאור על המקרא', ולכן כשאין פירוש יקרא ב' פעמים בלבד.

ובזה יתבאר כמין חומר מדוע דוקא בריש פרשת שמות, לדברי הבעל הטורים, רמזו לנו חז"ל על מעלת מצות שמו"ת, דכיון שהבעל הטורים לשיטתו בטור דפסוקי שמות השבטים בריש פרשתינו 'ראובן שמעון וכו' נקראים רק ב' פעמים, ועל כן באה התורה בפסוק 'ואלה שמות' לרמז לנו דאף שהפסוקים הבאים לפנינו בפרשה 'ראובן שמעון לוי ויהודה' דומיהם נקראים ב' פעמים ולא ג', מ"מ שאר התורה חייב לקרות ג' פעמים, ואין להקל ראש במצוה חשובה זו.

ונסיים בגלוסקא נאה, דהבעל הטורים כתב על הפסוק [שמות טז ה] 'והיה משנה על אשר ילקטו-יכל מעשה שבת כפול שני כבשים שתי ככרים שתי נרות זכור ושמור' עכ"ל, ועפ"ז מבאר הר"ח פלאגי' [רוח החיים רפה'] טעם נוסף לאמירת שמו"ת, וז"ל דכיון שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, אם כן גם ביום השבת עליו לקרוא הפרשה פעמיים כיון שכל דבר עושים שתיים וע"כ קוראים הפרשה שנים מקרא, עכ"ל. ונמצא דהטור לשיטתו, דאילו לשיטת רש"י דקריאת שמו"ת גידרה היא קריאת ג' פעמים נמצא דאי"ז מעשה שבת כפול אלא שלש, משא"כ לטור [כשיטת אביו הרא"ש] דקריאת שמו"ת גידרה הוא ב' פעמים ובשלישית הוא רק ביאור על המקרא, וכשאין ביאור כתרגום או פרש"י קוראה רק ב' פעמים בלבד, נמצא שמצות שמו"ת הרי הוא כפול ככל מעשה שבת.

קרן אורה - הדף היומי

עוזרים לכם לסיים את הש"ס!

יש לך שאלה על הדף? חוסר בהירות?
סתם מתקשה בקטע גמרא?

יש מי שיעזור!

צוות תלמידי חכמים יענה לך על שאלותיך
המוקד הטלפוני לשאלות על הדף היומי

04-6641550

הרבנים המשיבים:

הרב דוד דרוך, הרב נתנאל לב, הרב שמואל פרידמן,
הרב משה פורטונוי, הרב מנחם קופצ'וב והרב מנחם שוורץ
שליט"א